

De recreatieve waarde van het bos

In een dicht bevolkt land als Nederland, met nog geen 10% bosoppervlakte willen de belangen van diverse betrokkenen bij dat bos principieel of in de dagelijkse praktijk nog wel eens botsen. In dit Bos en Hout Bericht geeft de heer Meiresonne, directeur van de Stichting Recreatie, zijn visie op de recreatieve waarde van het bos, de relatie met andere maatschappelijke functies en mogelijkheden om de kosten van het bos te financieren.

„De communicatie tussen bosbouwers en andere belanghebbenden laat te wensen over en om dit te verbeteren wordt de voorlichting (.....) geïntensiveerd.” Dat stond te lezen in de catalogus van de tentoonstelling „Bosgebruik en bosbeheer” die in 1985 in Kasteel Groeneveld van start ging. Nu, een jaar of zeven later kunnen we ons de vraag stellen of de communicatie tussen de bosbouwers en „andere belanghebbenden” al wat is verbeterd. In het algemeen kan men zeggen dat het begrip bos voor de gemiddelde Nederlander een heel positieve gevoelswaarde heeft. Het wordt geassocieerd met rust, stilte en de geur van verschillende planten en houtsoorten. Voor zover de stilte wordt verstoord is dat de aangename verstoring door de uitbundigheid waarmee veel vogelsoorten de bezoekers vrolijk negeren, maar ook entertainen met hun dagelijkse bezigheden. Wat kunnen er dan voor problemen zijn in de communicatie? Ik denk dat het knelpunt voor een belangrijk deel moet worden

De gemiddelde Nederlander associeert bos met rust, stilte en de geur van verschillende planten en boomsoorten.

gezocht in het feit dat we in Nederland in één van de dichtstbevolkte landen ter wereld wonen. Voeg daaraan toe het gegeven dat de oppervlakte aan bos in ons land nog bij lange na geen tien procent van de totale oppervlakte van ons land uitmaakt en de knelpunten liggen voor het oprapen. Immers, het bos is, zeker in ons land, multifunctioneel. Er zijn daarom verschillende belangen die volgens sommigen principieel, volgens anderen niet principieel, maar wel praktisch met elkaar (kunnen) botsen. De belangrijkste functies vat ik samen als houtproductie, natuur en recreatie en toerisme. Ruimtelijk gezien heeft het bos natuurlijk ook een belangrijke landschappelijke functie. Er kunnen knelpunten bestaan tussen de functies houtproductie en natuur, tussen houtproductie en recreatie en toerisme en tussen natuur en recreatie en toerisme. In dit betoog komt vooral de relatie tussen recreatie en toerisme en natuur aan de orde.

Recreatieve waarde van het bos

Uit recent literatuuronderzoek van de Stichting Recreatie is nog eens duidelijk gebleken hoe belangrijk de recreatieve functie van het Nederlandse bos is. Per jaar worden er circa 185 miljoen bezoeken aan het bos gebracht. Het karakter van die bezoeken is uiteenlopend. Het bezoek aan het bos valt globaal uiteen in twee categorieën, nl. bosbezoek als vorm van natuurgerichte recreatie en bosbezoek als verblijf in een aangename omgeving, waarbij het bos meer dienst doet als decor voor een verblijf in de vrije natuur. In het eerste geval wordt het bos bezocht met de speciale bedoeling kennis te nemen en te genieten van de natuurwetenschappelijke, ecologische en andere waarden van het bos. In het tweede geval is de natuurbeleving geen hoofddoel, maar bijkomende aanleiding voor het bosbezoek. Het gaat de bezoeker dan om de beleving van de z.g. omgevingskwaliteiten van het bos: een prettige wandeling of een leuke fietstocht. Van alle vrijetijdsactiviteiten staat familiebezoek op de eerste plaats, gevolgd door bosbezoek. Vraagt men echter naar de waardering voor beide activiteiten, dan scoort bosbezoek hoger dan familiebezoek. Als u dus weer eens familie op bezoek hebt weet u na het lezen van dit artikel dat ze eigenlijk liever naar het bos waren gegaan. De oplossing die dan ook vaak wordt gekozen is om met de familie naar het bos te gaan. Als hoofddargumenten voor bosbezoek worden genoemd de rust, het genieten van de natuur en de mogelijkheden voor rustig wandelen en fietsen. In het algemeen genieten de bezoekers het meest van bossen die de meeste afwisseling in begroeiing en padenstructuur vertonen. Het bosbezoek krijgt aandacht in alle seizoenen,

hoewel de belangstelling in de winter het geringst is.

Recreatievoorzieningen

Voor exploitanten van het bos is het van belang kennis te nemen van de wensen van het publiek op het punt van de voorzieningen. Het door SR gedane onderzoek laat zien dat de bezoekers van het bos geen hoge eisen stellen aan het voorzieningenniveau. Men verwacht in het bos beslist geen pretparkpakket met hulpmiddelen voor vermaak en vertier. Het belangrijkste is uiteraard een goede ontsluiting van het gebied. Daarmee bedoel ik niet alleen de route naar het bos toe en de mogelijkheid de auto te parkeren of de afstand vanaf een halte van het openbaar naar het bos te overbruggen, maar ook de manier waarop men in het bos zijn weg kan vinden. Het gaat dan over de padenstructuur en de bewegwijzering. Eenvoudige picknick-voorzieningen worden op prijs gesteld, zodat men wat comfortabel de meegebrachte consumpties kan gebruiken. Dat roept dan wel direct de behoefte op van een afvalbak, zodat het publiek geen excuus heeft voor het laten slingeren van afval. Het beste is natuurlijk altijd om de bezoekers bij het binnengaan van het bos uit te nodigen het eigen afval weer mee naar huis te nemen. De laatste tijd worden routestructuren in het bos steeds belangrijker. Dat is een direct gevolg van de trend dat Nederlanders steeds meer lange afstand wandelingen of fietstochten maken. Soms kan met weinig moeite een verbinding worden gemaakt, waardoor recreanten van het ene deel van Nederland naar het andere deel kunnen lopen of fietsen.

Deze gegevens zijn ook van belang voor beheerders van natuurterreinen die voor recreatief gebruik zijn opengesteld. De attractiviteit van het bos is kennelijk zo groot dat het verblijf (per fiets of te voet) alleen al als uitermate plezierig wordt ervaren. Er is dus nauwelijks aanleiding het bos aan te kleden met z.g. toeristische attracties. Om te zonnen komt men ook niet naar het bos. Dat is een activiteit die veel meer wordt bedreven in speciaal aangelegde recreatievoorzieningen of bij zweminrichtingen. Het moet boscijneren en bosbeheerders als muziek in de oren klinken dat de overgrote meerderheid van bosbezoekers het toejuicht dat het bos alleen maar toegankelijk is voor niet-gemotoriseerd verkeer. Wil men ongewenst gemotoriseerd verkeer uit het bos houden, dan is het aan te bevelen de toegangen fysiek af te sluiten en eenvoudige voorzieningen voor het parkeren te treffen. Het is bekend dat het aan de openbaarheid onttrekken van wegen in ons land geen eenvoudige zaak is, maar als de wens daartoe sterk wordt gevoeld, zal men toch bij de autoriteiten de noodzakelijke procedures in werking moeten stellen.

Voorlichting

Het is als heel positief te waarderen dat er tegen-

woordig, met name in het onderwijs, toenemend aandacht wordt besteed aan natuur en milieu. Steeds vaker ziet men dat kinderen hun ouders attenderen op zaken in de natuur, in plaats van omgekeerd zoals vroeger meestal het geval was. Het is verstandig op die trend in te spelen en ook aandacht te geven aan de voorlichting in het bos of aan de rand ervan. Op veel plaatsen gebeurt dat al, maar er zijn nog genoeg mogelijkheden hier meer aandacht te besteden. In het Nederlandse Nationale Parkenbeleid is plaats ingeruimd voor een bezoekerscentrum aan de rand van ieder park. Het gaat te ver om dat uit te breiden naar andere grote bosgebieden, maar er zijn diverse andere methoden en technieken om

bezoekers informatie te geven over het gebied waarin zij zich bevinden. De achterliggende gedachte is steeds dat meer kennis en inzicht in de natuurlijke processen in het bos in de meeste gevallen leidt tot meer begrip voor de noodzaak de natuur in stand te houden. Als logisch uitvloeisel daarvan zal een meer natuurvriendelijk gedrag te zien zijn: minder beschadiging aan de begroeiing, minder rustverstoring voor de aanwezige dieren en minder of liefst geen achtergelaten afval.

Informatiepanelen, onbemande voorlichtingshutten of uitgezette natuurpleinen kunnen uitstekend dienst doen om de bezoekers voor te lichten. Het is zinvol contact te zoeken met organisaties die al jarenlange ervaring hebben met dergelijke vormen van voorlichting, zoals het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN).

Handhaving en toezicht

Eén van de veelgehoorde klachten van boscijneren of -beheerders is het probleem van het toezicht op het naleven van de regels voor bosbezoek. Hoe kan ik optreden tegen wangedrag en vandalisme? Later in deze bijdrage kom ik op dit onderwerp terug bij het bespreken van de functiebeloning van het bos. Los daarvan ligt hier een belangrijke functie voor het lokaal bestuur. Ieder bosperceel ligt immers in een gemeente die politie heeft. Dat een groot winkel-

centrum meer toezicht nodig heeft dan een bosgebied is nog geen argument om het bos qua controle dan maar links te laten liggen. De plaatselijke overheid zal hier zeker haar verantwoordelijkheid moeten nemen. Zo worden in toeristische kustplaatsen in de zomer extra politie-maatregelen getroffen op basis van intergemeentelijke samenwerking. Ik denk dat het in dit verband niet van belang is hoe de eigendomsverhoudingen in het bos liggen. Wanneer een particuliere eigenaar zijn gebied openstelt voor het publiek, dan mag hij naar mijn mening de gemeente aanspreken op haar taak m.b.t. handhaving van de openbare orde door een dergelijk gebied in de surveillance op te nemen.

De financiering van bosfuncties

In de vakwereld spreekt men van functiebeloning van het bos. Het woord beloning doet mij echter te veel denken aan het geven van geld voor een gunst of als beloning. Mijn uitgangspunt is dat bos per definitie multifunctioneel is. Dat betekent dat alle functies van het bos in beginsel recht hebben op ondersteuning vanuit algemene middelen van de overheid. Als er 185 miljoen bezoeken aan het bos worden gebracht kan de overheid niet volhouden dat zij geen taak zou hebben ook voor recreatie en toerisme. Ik stel dat ook omdat de samenleving als geheel belang heeft bij alle functies van het bos. Dit is vastgelegd in de verschillende sectornota's of

meerjarenplannen van de overheid. Dat hoeft op zich nog niet te betekenen dat alle kosten voor de ontwikkeling, instandhouding en openstelling van het bos dan ook maar op het bordje van de (rijks)overheid kunnen worden gedeponeerd. Liever redeneer ik omgekeerd: de (rijks)overheid mag zich niet onttrekken aan haar verantwoordelijkheid voor een goede ontwikkeling van het bos in al zijn hoedanigheden. Er zijn echter meer organisaties of instellingen die men mag aanspreken op hun verantwoordelijkheid. In het algemeen verstaan zij die verantwoordelijkheid op dit moment al in hoge mate. Waar de pijn echter zit is in het antwoord op de vraag naar de rol en

financiële inbreng van de verschillende participanten. De overheid ontwikkelt beleid en handelt (financiële) instrumenten om dat beleid uitgevoerd te krijgen. Het verstrekken van financiële middelen wordt gekoppeld aan bepaalde voorwaarden. Zolang er geld genoeg is zullen er niet zo gauw problemen ontstaan, maar als de middelen noodgedwongen moeten worden ingekrompen rijst de vraag welke consequenties dat heeft voor het totale beleid. Welke voorwaarden mag een terugtrekkende (lees: bezuinigende) overheid dan nog stellen? In die fase zitten we momenteel in Nederland. De eerste eis die men aan de rijksoverheid mag stellen is dat zij een integrale beleidsvisie op het bos ontwikkelt. Dat wil zeggen dat de verschillende functies van het bos in een samenhangende visie aan elkaar worden gekoppeld. Beleid pleegt in ons land doorgaans versnipperd tot ontwikkeling te komen. Zelfs binnen één en hetzelfde departement blijkt het vaak moeilijk samenhangend beleid te ontwikkelen. Kijk maar naar het beleid binnen het Ministerie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij m.b.t. natuur en recreatie. Grote problemen in afstemming en coördinatie zijn er vooral ook tussen de verschillende departementen. Een integraal beleid zou dus ook moeten voorzien in integrale beleidsinstrumenten die borg staan voor de uitvoering van het uitgestippelde beleid. De commissie „Functiebeloning bossen“ die dit jaar de staatssecretaris moet adviseren over de financiering van de verschillende bosfuncties zou de samenleving geen groter dienst kunnen bewijzen dan bouwstenen aan te dragen voor zo'n integraal, samenhangend beleid voor het bos. Het is alleen uitermate te betreuren dat nog voordat die commissie goed en wel aan het werk was, de regering al besloot tot ingrijpende bezuinigingen m.b.t. het bosbeleid. Iedereen die geen vreemdeling in Jeruzalem (lees: Den Haag) is, weet hoe moeilijk het is een eenmaal doorgevoerde bezuiniging ongedaan te maken. Terecht zet de bossector daarom grote vraagtekens bij de beleids- (lees: bezuinigings-)keuzes die binnen het departement zijn gemaakt. De hier door mij geuite kritiek wil zeker niet suggereren dat alleen de rijksoverheid een taak heeft bij het instandhouden van het bos. Ook andere overheden en de particuliere sector hebben een taak. In het Nederlandse bos is in het verleden veel gemeenschapsgeld gestopt. Het is dan ook mijn stelling dat alle participanten die betrokken zijn bij de ontwikkeling van het bos gebaat zijn bij een goede verhouding tot het publiek. Recreatief medegebruik van het bos is veel meer dan toestaan dat iemand over andermans privé erf mag lopen. Het gemeenschapsgeld dat in het bos „zit“ scheidt een verplichting naar het publiek, tot uiting komend in wat ik een recht van publieke toegankelijkheid zou willen noemen. Omgekeerd mag het publiek ook best zijn waardering tonen voor het feit dat niet alleen overheden, maar ook particuliere bedrijven of maatschappelijke instellingen bossen in stand houden en openbaar toegankelijk maken en houden. Die waardering kunnen zij dan tonen door niets in het bos te vernielen, te verontrusten of te ver-

vuilen. Dit scheidt een wederzijds belang voor het ontwikkelen van duurzame goede relaties tussen de bossector en het brede publiek. Als we mogen vaststellen dat het bos in Nederland een goed imago heeft, dan is er alle reden dat imago goed te houden. Maar dat gaat niet vanzelf. Goede relaties moeten geregeld worden herbevestigd, gekoesterd en zo mogelijk worden verbeterd. Alle ingrediënten zijn daarvoor aanwezig. Immers, hout is een natuurlijke grondstof en bos is een milieuvriendelijke producent. Verder is het bos schitterend in zijn veelvormigheid en daarom uitermate aantrekkelijk voor die 185 miljoen bezoekers per jaar!

Sponsoring

Los van een goede structurele aanpak van de financiering van de verschillende bosfuncties kan ook sponsoring in bepaalde gevallen een bijdrage leveren aan het verhogen van de kwaliteit van de beleving van het bosbezoek. Er zijn al genoeg voorbeelden van bedrijven die het een aantrekkelijke gedachte vinden om op plaatsen waar veel bezoekers komen hen enig comfort te bieden door zitbanken of picknick-plaatsen aan te bieden. Ook de bewegwijzering zou in aanmerking kunnen komen voor vormen van (soft)-sponsoring. Men moet van sponsoring overigens geen overspannen verwachtingen hebben. De te ontwikkelen nieuwe financieringsvorm moet dergelijke initiatieven natuurlijk niet ontmoedigen door in de mate waarin men sponsorgelden weet te genereren een korting op andere vormen van financiering toe te passen. Het moet echter wel duidelijk zijn dat de overheid bij het ontwikkelen van criteria voor sponsoring minder in te brengen mag hebben als zij zelf oorzaak van de financiële problemen is door te blijven bezuinigen op het budget voor instandhouding

en uitbreiding van bossen. De huidige financieringsstructuur wordt terecht aan een kritische evaluatie onderworpen. Ook op dit punt is de versnippering te groot geworden. Gezien de betrokkenheid van zoveel overheden en instanties verdient het misschien aanbeveling eens na te denken over het idee van het vormen van een soort bosfonds dat wordt gevormd door alle betrokken partijen en waaruit op advies van een (bestaand) adviesorgaan geld kan worden besteed ter realisering van het overeengekomen beleid. Dat zou dan in ieder geval voorkómen dat er verschillende bosregimes blijven bestaan op grond van verschillende geldstromen voor verschillende typen bos op verschillende plaatsen vanuit verschillende beleidsinvalshoeken. Het principe „gelijke monniken, gelijke kappen” zou in dit verband veel discussies overbodig (kunnen) maken, want de energie die dat vaak kost is ook een betere zaak waardig!

Mr. L.J. Meiresonne

Meiresonne is directeur van de Stichting Recreatie. De SR is in 1958 opgericht en heeft ten doel de belangen van de recreatie te behartigen, mede in het licht van de randvoorwaarden die natuur en milieu daaraan stellen. De stichting probeert haar doelstellingen te bereiken door enerzijds mee te werken en mede sturing te geven aan de professionalisering van de recreatiesector en anderzijds de belangen van de recreatie te behartigen ten opzichte van de belangen op andere beleidsterreinen, zoals de natuur, de landbouw, de bosbouw enz.

De Stichting Recreatie is daarom o.m. vertegenwoordigd in

- de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening*
  - de Centrale Landinrichtingscommissie*
  - de Bosraad*
  - de Voorlopige Commissie Nationale Parken*
  - de Voorlopige Adviesraad voor de Openluchtrecreatie*
  - de Raad voor Milieu- en Natuuronderzoek*
- De stichting voert in opdracht van derden ook projecten uit die beogen de samenwerking tussen recreatie en toerisme aan de ene kant en natuur en milieu aan de andere kant te verbeteren.*

© Uit deze publicatie mag niets overgenomen worden zonder schriftelijke toestemming vooraf van de Stichting Bos & Hout.

Stichting Bos en Hout
Bosrandweg 5, Postbus 253
6700 AG Wageningen
Tel. 08370-24666